

tasavvur

tekirdag ilahiyat dergisi | tekirdag theology journal

e-ISSN: 2619-9130

tasavvur, Haizran/June 2020, c. 6, s. 1: 557-563

Kitap Deęerlendirmesi / Book Review

Ülfet Görgülü, Fıkıhta Cenin Hukuku, M.Ü. İlahiyat fakültesi Vakfı
Yayınları, 2018, 180 s.

Emine GÜMÜŞ BÖKE

Dr., Vaiz, Şişli Müftülüęü

PhD., Preacher, Şişli Mufti's Office

İstanbul / TURKEY

dr.eminegumus@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0001-9648-8693

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Kitap Deęerlendirmesi / Book Review

Geliş Tarihi / Date Received: 13 Nisan / April 2020

Kabul Tarihi / Date Accepted: 03 Haziran / June 2020

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Haziran / June 2020

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

Atıf / Citation: Böke, Emine Gümüş, "Ülfet Görgülü, Fıkıhta Cenin Hukuku, M.Ü. İlahiyat fakültesi Vakfı Yayınları, 2018, 180 s." *Tasavvur: Tekirdaę İlahiyat Dergisi* 6/1 (Haziran 2020): 557-563.

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/tasavvur> | <mailto:ilahiyatdergi@nku.edu.tr>

Copyright © Published by Tekirdaę Namık Kemal Üniversitesi,
İlahiyat Fakültesi / Tekirdag Namık Kemal University, Faculty of
Theology, Tekirdag, 59100 Turkey.

Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

CC BY-NC-ND 4.0

Günümüzde üzerinde tartışılan ve konuşulan konulardan biri olan ceninin hukuku meselesi diğer hukuk sistemlerinde olduğu gibi İslâm Hukuku açısından da önem arz etmekte olup hukukçuları meşgul eden bir konu olma özelliğine sahiptir. Çünkü teknolojik gelişmelere paralel olarak ceninin yaşam hakkını ihlal yolları artış göstermiştir. Oysa İslâm anlayışında insan, varlık aleminin en şerefli ve en üstünüdür. İnsan; onur, haysiyet ve saygınlığını yaratılıştan getirir. Her can değerlidir ve dokunulmazdır. Cenin; yaşam hakkına sahip bir varlık olarak kabul edildiği zaman, yaşam hakkının korunması hem hukuki hem ahlaki bir sorumluluk hüviyetini almalı, hangi aşamada olursa olsun hayatının sonlandırılması cezai müeyyide gerektiren bir suç kapsamında değerlendirilmelidir.

Ülfet Görgülü'nün kaleme aldığı "*Fıkıhta Cenin Hukuku*" başlıklı çalışması anne rahmindeki ceninin yaşama hakkının korunmasına dair bir incelemedir. Ceninle ilgili hükümlere dair yapılan araştırmalar bulunmakla beraber konuyu bütünlük içinde ortaya konan bir eserin bulunmadığına dikkat çeken müellif bu eksikliği giderebilmek amacıyla kaleme almıştır. Zira klasik fıkıh literatüründe cenine ait hükümlere ayrılan özel bir bölüm olmaması farklı konular içinde yer alması hasebiyle konunun belli bir sistematik içerisinde bir araya getirilmesi hususu müellif tarafından bu çalışmayı yapmaya sevk etmiştir. Yapılan bu inceleme günümüzde ceninle ilgili problemlerin çözümünde bir rehber olacaktır. Görgülü'nün bu çalışması modern hukuk ve İslâm hukuku açısından konuyu mukayeseli olarak ele alması sebebiyle büyük bir öneme haizdir. Bu çalışma bir giriş ve dört bölümden oluşmaktadır.

Müellif giriş bölümünde birtakım sorularla konunun önemine vurgu yaparak günümüzde teknolojik gelişmelerin beraberinde getirdiği problemlere dikkat çekmiştir. Ayrıca burada yazar, Yüce Allah'ın insana sorumluluk verdiği ve bu sorumluluk bilinciyle hareket etmesi gerektiği üzerinde durmuştur. Bununla beraber embriyo araştırma ve uygulamalarıyla ilgili tartışmalara İslâm hukuku açısından bir yaklaşımla konuya katkıda bulunmayı hedeflemiştir. Müellifin bölüm sonunda ceninin evrelerini gösteren görsel bir tabloya yer vermesi konunun izahı açısından oldukça önemlidir. Bu çalışmada dikkat çeken noktalardan biri de birincil kaynaklardan istifade edilmiş olmasıdır.

Birinci bölüm “*Cenin Kavramı ve Mahiyeti*” isimli başlığını taşımaktadır. Bu bölümde ceninin tanımı, Kur’an-ı Kerim’e göre ceninin geçirdiği evreler ve cenine ruh üflenmesi konuları ele alınmıştır. Müellifin burada insanın yaratılışıyla ilgili ayetleri ele alarak ceninin geçirdiği aşamaları detaylı olarak incelemiştir. “Örtünmüş, gizlenmiş, gözle görülmeyen ve anne karnındaki çocuk” gibi anlamlara gelen ceninin fıkıh ıstılahında da sözlük anlamında kullanıldığı belirtilmiştir. Müellif, fakihlerin, anne karnındaki oluşumun hangi aşamadan itibaren cenin olarak kabul edilebileceği hususundaki farklı yaklaşımlara değinerek gerek klasik literatürümüzdeki gerek günümüz araştırmalarındaki tartışmalara yer vermiştir.

Cenin ruha üflenmesi konusunda Kur’an-ı Kerim’de (Hicr, 15/29; Sâd, 38/72) yer verilmiş olmakla beraber ruh üflenmesinin mahiyeti ve zamanı ile ilgili olarak bir bilgi bulunmadığını ifade eden yazar ancak hadislerde ruh üflenmesinin vaktine dair bilgi olduğunu belirtmiştir. İlgili hadisler ışığında insan hayatının başlangıcı ruh üflenmesi olgusuna bağlanarak ruh üflenmeden önce ceninin ölü hükmünde olduğu öne sürülmüştür. Hakkında insana çok az bilgi verildiği bildirilen ruhun mahiyetini, ne zaman ve ne şekilde ülendiğini kavrayabilmenin mümkün olmadığını belirten yazar, hangi evrede olursa olsun ceninin canlı ve insan yavrusu olarak kabul edilmesinin uygun olacağı kanaatini belirtmiştir. Yazar, konuyla ilgili hadislerde birçok muhaddisin ve fakihin görüşlerine yer verirken zaman zaman ihtilafli yerlerde ufuk açıcı tercihler sunmuştur. Ayrıca çağdaş araştırmacıların görüşlerine de yer veren yazar konunun günümüzdeki değerlendirmelerini aktarmıştır.

“*Cenin Hukukî Statüsü*” isimli ikinci bölümde kişiliğin başlangıcı, ceninin hukukî durumu, ceninin hakları ve İslâm Hukuku’nda ceninin varlığına bağlı olarak getirilen düzenlemeler ortaya konulmuştur. Bir hakkın varlığından söz edebilmek için hakkın kendisine bağlandığı “kişi”nin bulunması gerekir. İnsanın ne zaman kişi olarak kabul edildiği, diğer bir deyişle insan varlığının başlangıcı hususu bu açıdan önem arz etmektedir. Hukuk nizamı, insanın şahsiyetinin doğumla başladığını kabul etmiştir. Gerek İslâm Hukuku’nda gerek günümüz hukuk sistemlerinde sağ doğmak kaydıyla cenin, hak ehliyetine sahip bir varlık olarak tanınmıştır. Müellif ise kişiliğin dölleme ile başladığını belirterek sağ doğumun ise hakları kullanma ehliyeti hususunda önem arz ettiğini ifade etmiştir Şu var ki, İslâm Hukuku’nda kişilik hem haki-

ki hem de hükmi anlamda kabul edilmiş olup konuyla ilgili pek çok hüküm vaz' edilmiştir. Bu hükümler literatürde genellikle ehliyet, nikâh, nafaka, talak, neseb, feraiz gibi konu başlıkları altında yer almaktadır.

Müellif bu bölümde ceninin, şahsına özgü bir hayatının bulunması sebebiyle lehine tahakkuk edecek bazı haklara ehil ve sahip olduğunu ifade etmiştir. Bu hakların bir kısmı kişi varlığı, bir kısmı ise mal varlığı ile ilgili haklardır. Kişi varlığı hakları; para ile ölçülemeyen, devredilemeyen, kişinin manevi dünyasına ilişkin haklar olarak tanımlanmaktadır. Kişinin yaşamı, şeref ve haysiyeti, vücut tamlığı, özgürlüğü, ismi, sırları, özel hayatı başlıca kişilik haklarındandır. Burada üzerinde en çok durulan konulardan biri de ceninin soybağı/nesep hakkı. Medeni kanunda evlat edinme yoluyla tanınan suni nesebin İslâm hukukunda tanınmadığı belirtilmiştir. Tüp bebek konusuna da değinen yazar kocanın vefatından sonra ona ait dondurulmuş sperm karısının yumurtasıyla aşılması ya da hayattayken dondurulmuş embriyonun kocanın ölümünden sonra karısına transfer edilmesi hususunda günümüz İslâm hukukçularının farklı görüşlerde olduğunu ifade etmiştir. Ancak burada Din İşleri Yüksek Kurulunun konuyla ilgili lehteki fetvasına karşılık müellifin bu görüşte olmadığı görülmektedir.

Günümüz hukukunda mal varlığı hakları ise para ile ölçülebilen değeri olan haklar olarak tanımlanmaktadır. Cenin mirasçı ve vasiyet alacaklısı olması mal varlığı hakları arasında yer almaktadır. İslâm Hukuku'nda da sağ doğmak kaydıyla cenine miras, vasiyet ve vakıf gelirinden istifade etme gibi mali haklar tanınmıştır. Bu hakların sübutunun ilgili tarafın kabulünü gerektirmemesi, ceninin bu haklardan yararlanmaya ehil oluşunun gerekçesini oluşturmaktadır. Bölümün ilginç noktalarından birisi de ceninin malvarlığı menfaatinin korunmasına yönelik tedbirler hususunda İslâm hukukçularının yed-i emin tayin edilmesinin gerektiği görüşüne yer verilirken günümüz hukukunda da aynı hususun geçerli olduğuna değinilmesidir. İkinci bölümün son başlığında müellif, İslâm Hukuku'nda ceninin varlığına bağlı olarak getirilen düzenlemeleri ele almıştır. Hamile kadının iddet süresi ve nafakası, kendisine oruç tutmama ruhsatı tanınmış olması, ceza infazının ertelenmesi, ölü doğan ve düşen ceninle ilgili hükümler incelenmiştir. Müellifin bölümün alt başlıklarını kronolojik açıdan uygun bir şekilde ele alması konuyu daha anlaşılır kılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümü ise “*Ceninin Yaşam Hakkına Müdahale ve Hukuki Sonucu*” başlığını taşımaktadır. Bölüm dört alt başlık halinde incelenmiştir. Birinci başlıkta ceninin yaşam hakkına müdahale konusuna değinilmiştir. Burada müellif konuyla ilgili olarak ceninin ister düşürme ister aldırma şeklinde olsun onun yaşamını sonlandıracak yaşam hakkına müdahale etmek olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca konunun gayri müslimlerdeki bakışına değinen yazar, ülkemizdeki durumu da ifade etmiştir. İslâm Hukukçularının çocuk düşürmenin hükmü konusunda genel olarak iki gruba ayrıldıkları görülmektedir. Bir kısmı hangi safhada olursa olsun gebeliği sonlandırmanın caiz olmadığı görüşünde iken diğerlerince gebeliğin ilk dönemlerinde kürtaj caiz görülmüştür. Bu hususta öne çıkan en belirleyici süre cenine “*ruh üflenmesi*” aşamasıdır. İlgili rivayetlerden hareketle bu süre çoğunlukla 120 gün olarak tespit edilmiş ancak farklı bazı rivayetler göz önünde bulundurularak kırk gün üzerinde de durulmuştur. Kırk gün tamamlanmadan önce cenine müdahalenin bir mahzuru olmadığı görüşüne karşılık, rahme tutunduktan sonra ona müdahale etmenin haram olduğu da ifade edilmiştir. Müellif konuyla ilgili görüşlerin isabetli olmadığı kanaatini ifade ederek Kur’an-ı Kerim’de çocukların öldürülmesinin yasak ve büyük günah olduğuna ilişkin ayetlerin (En’am, 6/151; İsrâ, 17/31; Mümtehine, 60/12) hükmünün henüz doğmamış olanları yani cenini de kapsadığını, ister özürlü olduğu teşhis edilsin ister gayrimeşru bir şekilde oluşsun hiç kimsenin ceninin hayatına son verme hakkının bulunmadığını belirtmiştir. Dolayısıyla hangi aşamada olursa olsun gebeliğin anne için hayati bir tehlike arz etmesi durumu dışında sonlandırılması caiz olmamalıdır.

Bu bölümde incelenen konulardan biri de özürlü ceninin kürtaj meselesi. Müellif bu hususta çağdaş fıkıh bilginlerinin farklı görüşte olduklarını ancak Dünya İslâm Birliğine bağlı Fıkıh Akademisi tarafından 120 günden sonra, uzman hekimlerce gebeliğin annenin hayatı için tehlike arz ettiğinin tespiti durumunda cenin özürlü olsun olmasın kürtaja cevaz verildiğini belirtmiştir. Bununla beraber 120 günden önceki dönemde yine uzman hekimlerce ceninin tedavisi mümkün olmayan ciddi bir özrünün bulunduğu, dünyaya gelmesi halinde kendisinin ve ailesinin acı ve ıstırap çekeceğinin öngörüldüğü durumlarda ebeveynin isteği doğrultusunda kürtajın caiz olduğu ifade edilmiştir. Ancak Görgülü, bu fetvaya katılmadığını annenin hayatının ciddi anlamda

tehlikede olması durumu hariç gebeliğin sonlandırılmasının caiz olmadığı kanaatini belirtmiştir. Zira bebeğin yaşam hakkı ebeveynin değil, Allah'ın verdiği bir hak olup bu hususta anne-baba bir karar mercii olarak görülemez.

Üçüncü başlıkta yer alan konu ise zina ya da tecavüz gibi gayri meşru yollardan biriyle oluşan gebeliğin sonlandırılması. Zinanın dinen haram kılınmış olmakla birlikte kürtaj için bir mazaret olmadığı vurgulanmıştır. Yazar burada İslam hukukçularının bir kısmının tecavüz sonucu oluşan gebeliğin sonlandırılması konusuna, kadının mağduriyetini göz önünde bulundurarak ılımlı yaklaştığından söz etmektedir. Din İşleri Yüksek Kurulunca annenin hayatının korunması gerekçesi dışında gebeliğin sonlandırılması tecviz edilmemektedir. Müellif kimi özel durumlar için cevaz fetvalarının bir çıkış yolu olabileceğini ifade etmiştir. Ceninin rahimde öldürülmesi veya düşürülmesi halinde duruma göre sorumlulara kısas, mali tazminat (tam diyet, gurre), kefare, mirastan mahrumiyet ve tazir gibi cezalar öngörülmüştür. Cezai müeyyidenin gerekmesi için cenin, anne rahminden sağ ya da ölü olarak düşmesi şartı aranmıştır.

Yazar dördüncü bölümde ise "*Embriyo Kavramı, Embriyonun Hukukî Statüsü ve Embriyo Uygulamaları*" konularını ele almıştır. Dişi ve erkek üreme hücrelerinin döllenişle oluşan yedi günlük genç organizmaya "embriyo" denilmektedir. Müellife göre anne rahmindeki canlının yaşam hakkının korunması büyük bir sorumluluk olduğu gibi günümüzde yapay dölleniş sonucu oluşturulan tüpteki embriyonun yaşam hakkı ve hukukî statüsü üzerinde önemle durmayı hak etmektedir. Ceninin ve çocuğun sahibi değil emanetçisi olduğumuz gibi tüpteki embriyoya da bir emanet bilinciyle yaklaşılmasına vurgu yapılmıştır. Bu itibarla ihtiyaç fazlası embriyo üretilmesi, rahme yerleştirilmeyen embriyoların imha edilmesi, genetik teşhis, cinsiyet seçimi, kök hücre elde edilmesi ya da klonlama çalışmaları gibi embriyonun yaşamının sonlanmasına yol açan uygulamaların etik ve dinî açıdan pek çok sakınca içerdiği göz önünde bulundurulmalıdır. Müellif bu bölümde embriyo uygulamalarından bahsederken konuyla ilgili olarak bazı ülkelerdeki uygulamalardan ve İslâm alimlerinin görüşlerinden bahsetmiştir. Müellife göre bilimsel araştırmalar ve biyoteknolojik uygulamalar insan onur ve saygınlığına müdahaleyi içermemeli, bireysel özelliklere karşı tehdit oluşturmamalıdır. Bununla beraber insanlığa mutlak yarar sağlayıp zarar vermemeli, insanı kobay haline

getirmemeli, tabiattaki dengeyi bozmamalı, sosyal dokuyu, aile ve akrabalı bağlarını özellikle de nesebi tahrip etmemelidir. Çalışmanın sonuç bölümünde yazar, eserin özetini vererek cenine bir emanet bilinciyle yaklaşmanın, evrensel “cana dokunulmazlık” ilkesinin bir gereği olduğunu belirtmiştir. Eserin sonunda yazar kaynakça vererek çalışmayı tamamlamış bulunmaktadır.

Netice itibariyle hem önemi hem de güncelliğini korumaya devam etmesi hasebiyle bu eserin İslâm hukuk sahasında önemli bir boşluğu dolduracağını söyleyebiliriz. Kaynaklara bakıldığında çok geniş bir yelpaze olduğunu söylemek mümkündür. Zira ele alınan konuyla ilgili olarak klasik kaynakların yanı sıra gerek İslâm aleminde gerek Batı dünyasında yapılan kitap, tez ve makale çalışmalarından yararlanılmıştır. Bununla beraber yeri geldikçe konunun tıbbi, hukuki ve etik yönlerine de işaret edilmiştir. Ciddi bir emeğin ürünü olan bu çalışmanın akademik bir üslup ve metotla telif edilmiş olması eserden istifadeyi önemli kılmaktadır. Ayrıca konuyu merak edip okuyacak kişilerin de istifade edebileceği bir eserdir. Akıcı üslubu, anlaşılır beyanı ve sistematik konu akışı ile dili anlaşılır olan bu eserin İslâm hukuku açısından değerlendirildiğinde, sınırların tayin edilmesi noktasında kayda değer bir başarı olduğu söylenebilir. Eserde kimi yerde Din İşleri Yüksek Kurulu’nun görüşlerine yer verilmesi de oldukça önemlidir. İkinci baskısı olan bu kıymetli çalışmanın sonunda indekse yer verilmesi kanaatimce daha uygun olurdu.